

Андросюк В.Г., професор кафедри
юридичної психології НАВС
Дегтяренко М.А., здобувач кафедри
юридичної психології НАВС

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ США ТА ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Слід визнати достатньо широку і розгалужену практику залучення психолога до судового процесу у правовому полі зарубіжних країн, що дозволяє застосувати її перспективні та продуктивні напрями в судовій системі України.

Найширше психологічне знання застосовується в судовій експертології США та країн Західної Європи. При цьому, на відміну від вітчизняної практики, в цих державах наголос робиться не стільки на направленні справи на судово-психологічну експертизу, скільки на залученні експерта-психолога в якості свідка для надання пояснень та свідчень безпосередньо у судовому процесі, що робить його висновки більш прозорими та відкритими в дебатах і цілком відповідає принципу змагальності сторін. Яскраво виражена практика залучення судового психолога, у численних формах та для вирішення різноманітних питань психологічного характеру, існує в країнах прецедентного права, зокрема у Сполучених Штатах Америки.

До конкретних завдань судового психолога відносяться, головним чином, наступні: оцінка можливої симуляції; визначення неосудності особи; прогнозування ризику повторного насильства; оцінка психологічної травми; оцінка психологічних властивостей особистості; інтерпретація та роз'яснення результатів поліграфного обстеження; психологічне підґрунтя встановлення опіки над дітьми або у справах про визначення місця проживання дитини, тощо. Наприклад, у справі «Сполучені Штати Америки проти Бініон», симуляцію психічного захворювання обвинуваченим під час оцінки стану неосудності було визнано перешкоджанням здійсненню правосуддя, що й призвело до більш жорсткого покарання.

Зазначений прецедент зумовив загальне визнання симулювання психічного захворювання обтяжуючою обставиною при винесенні вироку [1].

Судові психологи (наукові дослідники) здійснюють професійну діяльність пов'язану з судочинством, незалежно від категорії справ (цивільні, адміністративні, кримінальні тощо), яка перш за все, виявляється у перевірці емпіричних гіпотез та дослідженні питань, які знаходяться на перетині психології і права [2].

Ще одним завданням, яке вирішує судовий психолог, є оцінка здатності особи постати перед судом в якості обвинуваченого, його особистісної повноцінності. Судовий психолог також може рекомендувати призначення проміжного періоду, необхідного для відновлення психічного здоров'я та готовності до участі в судовому засіданні [3]. Важливою функцією психолога є судження щодо правдивості показів свідків і потерпілих, можливих їх перекручень [4].

Судовому психологу-консультанту притаманні конкретні наріжні функції. Зокрема, однією з них є консультування під час підготовки справи до розгляду. Наприклад, у США судові психологи приймають безпосередню участь у відборі присяжних [5].

В більшості країн Західної Європи судовий психолог залучається до всіх судових розглядів. Так, у Франції здійснюється залучення судового психолога для налагодження комунікативної взаємодії між сторонами, з метою досудового вирішення спору. Крім того, в згаданій країні, судовий психолог практично завжди залучається для надання підтримки потерпілим від злочину (особливо від злочинів проти статевої гідності та насилля).

В Голландії судовий психолог є особою, яка практикує психологію у судовій системі на постійній основі, проводить дослідження, діагностику та психотерапію осіб, що вчинили правопорушення та потерпілих від злочинів. Особливо в цій країні, діяльність судових психологів зазвичай колегіальна з діяльністю психіатрів та соціальних робітників, зазначені особи часто працюють у команді. Залучення судового психолога для

оцінки свідчень обвинувачених, потерпілих та свідків є цілком звичним явищем.

Інститут судового психолога найбільш нормативно врегульований в Італії. Запроваджений у 1999 році окремий правовий акт, що регулює основи діяльності судового психолога («Керівництво судового психолога в області кримінального та цивільного права»), суттєво оновлений у відповідності до розвитку наукових досліджень та затверджений Радою директорів Італійської асоціації судової психології 27.02.2009, а також Асамблеєю Італійської асоціації судової психології 20.04.2009.

Окрім виключно юрисдикційної діяльності, судові психологи в США займаються також науково-дослідницькою та педагогічною діяльністю. Зокрема, вони самостійно, або в складі наукових колективів фахових навчальних закладів розробляють новітні психологічні технології в галузі правосуддя, здійснюють професійну підготовку поліцейських кадрів з психологічних питань. Проте, враховуючи широкий спектр необхідних спеціальних знань та досвіду, до розгляду справ у будь якій ролі (консультанта, свідка-експерта, оцінювача тощо) може бути залучений і суто академічний (науковий) психолог [6].

Список використаних джерел

1. Behavior of the Defendant in a Competency-to-Stand-Trial Evaluation Becomes an Issue in Sentencing. Journal of the American Psychiatric Association. Retrieved 2007-10-10.
2. Wrightsman, L. & Fulero, S.M. (2005), Forensic Psychology (2nd ed.), Belmont, California: Thomson Wadsworth
3. Shapiro, David L. (1991). Forensic Psychological Assessment: An Integrative Approach. Needham Heights, MA: Simon & Schuster. ISBN 0-205-12521-2.
4. Rogers, Richard (1997). Clinical Assessment of Malingering and Deception. Guilford Press. ISBN 1-57230-173-2.
5. Smith, Steven R. (1988). Law, Behavior, and Mental Health: Policy and Practice. New York: New York University Press. ISBN 0-8147-7857-7.
6. What are the Roles and Responsibilities of a Forensic Psychologist\\ Forensic Psychology. Ed.2 March 12, 2013.